HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

44

פון

ל. געבעל.

טאַטע מאַמע

צרות

לעבענס בילד מיט געזאַנג

אין 4 אקטען.

מוזיק פון מאַגאַלעסקי.

פרייז 20 קאפ׳.

װאַרשא, תרס״ח.

דרוק י. עדעלשטיין, נאַלעװקי 38.

יודישע

טעאַטער-ביבליאָטהעק

№ 10.

СТРАДАНІЕ РОДИТЕЛЕЙ

Жизн. картина соч Л. ГЕБЕЛЯ.

ВАРШАВА. 1907.

Тип. И. Эдельштейна, Налевки 38.

פֶּערְזָאנֶען:

יצחק סאקאלאוער:	בעל אַכסניה:
אסתר לאה:	זיין ווייב.
מענדעלע: (סאָלדאט)	זייערע קינדער
הענעלע:	
אברהם:	זויער דינער
טאמאם:	פינאַנס אויפזעהער
טראפעליק:	זיין דינער
משה פליקמאן:	אַ שטאָדט בעל הבית
דבורה:	זיין טאָכטער
בריינדעל די רייטערקע:	אַ יונגע אלמנה דינסט ביי פליי
חיים:	וויין קעלנער
רב.	

יודען, סאָלדאַטען, פאָלק.

М. К. Бронштейнъ

עֶרְשְׁטֶער אַקְט.

(אַ קרעטשמע אין וואלד, טראפעליק זיצט).

טראפעליק.

עס איז איהר ניט מעגליך אצונד צו זעהן, וואו זאל זי ערגיץ זיין? איך מוז איהר געפינען. (אב. אויפטריט אסתר לאה, חיים).

אסתר.

זאג מיר, נאר חיים, האסטו נישט געזעהען הענעלען?

חיים.

ניין, בעל הבית׳טע.

אסתר.

ווי האלט מען דאס אויס! וועה מיר, אגאנצען טאג איז זי נישטא, און וואו איז אברהם? איך האב איהם דאך געשיקט זי רופען.

חיים.

וועמען, אברהם׳ן? מיר דאכט זיך, אז איהר האט איהם געשיקט צו משה שלאבאנדריק, צו דעם, וואס וואהנט הינטער׳ן וואלד.

אסתר.

איך האב פשוט פערגעסען. איך וויים דען וואס עס מהוט זיך מיט מיר?! מיין קאפף איז מיר זעהר פערדרעהט, מענדעלע האט געשריבען א בריעף, אז ער קומט אויף יום טוב אויף עטליכע שעה, זיי מארשירען אויף א מאנעווער, וועלען זיי דא אפרוהען עטליכע שעה און דא איז שוין באלד נאכט און מען הערט נישט און מען זעהט נישט... הענעלע... הענעלע... (אב).

חיים.

הענעלע היינט, הענעלע מארגען, הענעלע ליגט ערגיץ אין וואלד און לערענט שטיפילאזאפיע. (אב). (אויפטריט הענעלע).

הענעלע.

אכט טאג זענען פאריבער, זייט איך האב איהם נישט געזעהן. האט איהם אפשר עפעס פאסירט, אדער ליעבט ער מיך נישט מעהר? אך ניין, דאס וואלט געוועען א צו גרויסע וואונד אין מיינעם הערצען, איך וואלט עס גאר נישט אויסגעהאלטען — און ווי עס ווילט זיך לעבען!

ווי עס ווילט זיך ליעבען, איהם ליעבען, איהם אליין, און אויך פון איהם געליעבט צו זיין — אך ווי גערנע וואלט איך אויסגעשריען פאר דער גאנצער וועלט דאס, וואס עס ליגט טיעף אין מיינעם הערצען פערבארגען — איך ליעב איהם — נאר קען דען דאס אמאל צו שטאנדע קומען? און מיינע עלטערען, און מיין רעליגיאן?! אוי, איך וועל עס נישט אויס האלטען... יא, עס מוז אזוי זיין! עס קען אנדערש נישט זיין! פאר וואס? וואס וועט מיך צווינגען?! רעליגיאנס=לעהרע?! הייסט דאס לעהרע, ווען מען מאכט איין אונטערשיעד צווישען מענשען? אונטערדריקט בארבאריש מענשען=געפיהלע? צושיידט גרויזאם ליעבענדע הערצען?! אָה ניין!.. פריי וויל איך ליעבען און פריי וויל איך לעבען! און... וועה איז מיר! וואס וועל איך טהון? איך וועל דאמיט דאס הערץ פון מיינע עלטערען ברעכען, דער טאטע וועט עס נישט אויסהאלטען, די אלטע מאמע וועט פאר שאנדע פון דער וועלט געהן — אָה ניין! שטיל און צוזאמען מיט מיינע טרעהרען זאל אויך דאס בלוט פון מיין פערוואונדעט הערץ אין געהיים פליעסען. (אויפטריט טראפעליק).

טראפעליק.

וואו זאל זי ערגיץ זיין, די יודין? (זעהט) אָ! דו ביזט דאָ, מאיזעלע מיינס, איך זוך דיך אין דער פינסטער שוין אזוי לאנג.

הענעלע.

טראפעליק! איהר זענט עס? עפּיס נייעס? ליבער. גוטער אלטער, עפּיס פון מיין טאטען?

טראפעליק.

טאק מאיא פאנענקא (שטיל) א בריוועלע.

הענעלע.

איין בריעף!? ער ערווארטעט מיך נישט אין וואלד ווי אימער?

טראפעליק.

ער ערווארטעט אייך יאָ אין וואלד, נאָר ער פאָהרט אוועק אין א 3 שעה ארום, דער בריעף וועט אייך אלעס ערקלערען. דאָברא נאָטץ, ער איז היינט אויך אין וואלד. (אָב).

הענעלע.

ער רייזט אָב אין 3 שעה ארום? — יעצט בין איך בעטראָגען, אך מיין הערץ. (וויינט. אויפטריט אסתר לאה).

אסתר.

הענעלע! הענעלע! וואו ביסט דו ערגעץ הענעלע? (געפינט איהר)

וועה מיר, וואס ביזטו עפּעס אזוי פערוויינט, ביזט דאך עפּעס גאר פערענדערט.

הענעלע.

וואס פֿאלט דיר איין, מאמעניו?.. מערקסט עפּעס א ענדערונג אין מיר?– איך בין די זעלבע, וואס איך בין געוועזען פריהער, מאמעניו.

(לאכט געצוואונגען).

אסתר.

לייקען מיר ניט אב, דו ביזט אגאנץ אנדערע געווארען; זייט אקורצער צייט האסטו דיך אזוי פערענדערט, אז עס איז דאך דיר גאר נישט צו דערקענען. אוי קינד מיינס, קינד מיינס!

הענעלע.

מאמעניו, עס דאכט זיך דיר אויס, דען דו דארפסט ניט פערגעסען מאמעניו, מען ווערט ניט יונגער נאר עלטער, אלעס ענדערט זיך מיט דער צייט, מען הויבט אן צו קומען צום ריכטיגען פערשטאנד, מען הויבט אן אנדערש צו דיינקען, אנדערש צו גלויבען און עס איז זייער שווער צו בלייבען ביים אלטען...

אסתר.

זעהסט דו מיין קינד, אז עס האלט שוין דערביי, וויל איך דיר פערטרויען א סוד: דער טאטע זאל לעבען, האט שוין היינט גערעט מיט זלמן פעסעלעס. דו קענסט זיין זינדעלע יוסעלען?...

הענעלע.

מאמעניו! וואס רעדסט דו?! אט דער ישיבה'ניק, דער בטלן?.. אבער מאמעניו, וואס רעדסט דו וועגען שידוכים, איך בין נאך אזוי יונג, און מענדעלע איז דאך עפּעס עלטער פון מיר.

אסתר.

איז וואס? מענדעלע איז זיך אויך א יחסן. נארעלע, זעהסט, אז עס האלט שוין דאביי וועל איך דיר פערטרויען נאך א סוד; מיר האבען שוין אלע בעשטימט ווען עס זאל זיין די תנאים מיט...

הענעלע.

(האקט איהר איבער). ניין, ניין מאמעניו! וואס רעדסטו? ווי קענט איהר גאר דענקען אזא זאך צו טהון, איך בין דאך אזוי יונג... איהר האט מיר גאר נישט געפרעגט, מיט זלמן פעסעלעס זינדעלע?... מאמעניו! זאג דעם טאטען, אז עס קען ניט זיין. עס קען ניט זיין... מאמעניו איך בין זעהר אונגליקליך (וויינט).

אסתר.

וועה מיר, הענעלע, וואס איז דאס? דער קאפף ברענט דיר! פינסטער איז מיר, קינד מיינס, אפשר ביזטו קראנק? און פונקט. היינט ווען מענדעלע קומט.

הענעלע.

ניין, מאמעניו, איך בין געזונד און פריש, עפעס איז מיר יעצט אויפ'ן הארצען שווער, ווען דו האסט מיר ערצעהלט דעם סוד. קום מאמעניו צינד אן ליכט וועט פרעהליכער ווערען (ביידע אב. אויפטריט חיים).

חיים.

אט אזוי, אצינד וועלען מיר זעהען וואס פאר א ברייוועלע דער אלטער טראפעליק האט געבראכט הענעלען. (לעזט) וועה איז מיר, הענעלע, מיט א שייגעץ גאר?! הענעלע, אז דו ווילסט שוין יא בין איך דאך עפעס א יודישער בחור. (אויפטריט אברהם).

אברהם.

בעל-הבית'טע!... חיים, וואו איז די בעל-הבית'טע.

חיים.

וואס איז, וואס לויפסט דו אזוי?!

אברהם.

איך לויף, — שוטה, טיפוש! איך פליה מיט מיינע ביידע פיס. וואו זענען זיי? שנעלער רוף זיי (שרייט) בעל-הבית'טע, הענעלע, ער איז דא, ער שפאנט, ער מארשירט, ער ענציזירט, ער מאכט לופטשריט, ער דע-פעלירט (אויפטריט אסתר לאה).

אסתר.

וואס איז אברהם, אפשר איז מענדעלע שוין דא?!

אברהם.

בעל-הבית'טע לאמיר זיך צוקושען, בעל-הבית'טע לאמיר זיך צו טאנצען, בעל-הבית'טע צושפרינגען. אלע וועלען מיר היינטיגען יום-טוב האבען א יום-טוב, אז זייט יום-טוב יום-טוב'ט זיך האט זיך נאך נישט אויס געיום-טוב'ט אזא יום-טוב וואס מיר וועלען האבען. מענדעלע מאר-שירט א הער, איך זאג אייך מיט שטערען, מיט 15 זעלנער, מיט טשאקעס מיט שפיזען.

אסתר.

וואס אברהם, האסט איהם געזעהען?

אברהם.

וואָס הייסט געזעהען, געשמועסט, געפּלוידערט, באַלאַקעט.

אסתר.

אוי, מיין מענדעלע, מיין בן יחיד׳ל.

אברהם.

איהר זאָלט זעהען אַ סאָלדאַט, אז זייט סאָלדאַטען סאָלדאַטען זיך האָט זיך נאָך נישט אויסגעסאָלדאַטעט אַזאַ סאָלדאַט ווי מענדעלע איז.

חיים.

מען דאַרף געהן אין שוהל אַריין זאָגען דעם בעל-הבית די גוטע בשורה. (אָב).

אברהם.

אוי וועלען מיר היינט האָבען אַ שבועות, אז אסתר המלכה האָט ניט געהאַט אזא פּורים (ס׳הערט זיך שפּילען מוזיק. אויפטריט: וועלנער, מענדעלע).

מענדעלע.

מאַמעניו, מיין מאַמעניו!

אסתר.

מענדעלע, מיין זוהן, מיין נשמה!

מענדעלע.

ווער קען אצונד בעצאָהלען מיין פרייד!

אברהם.

זאָל איך אַ מכה האָבען, אויב עמיצער איז אימשטאַנדע.

מענדעלע.

נו, מאַמעניו, וואָס מאַכסט דו און דער טאַטעניו זאָל לעבען וואָס מאַכט, וואָס מאַכט העגעלע? נו, קאָמעראַדען לאָזט אונז יעצט אַליין. (מוזיק מאַרש, סאָלדאַטען מאַרשירען אָב, פערוואַנדלונג וואַלד. טאָמאַס, טראַפּעליק).

טאמאס.

קורץ דו האָסט זי געטראָפען. האָסט דו איהר אָבגעגעבען דעם בריעף? האָסט דו איהר געזאָגט, דאָס איך ערוואַרטע זי אין וואַלד?

טראפעליק.

טאַק, טאַק, פּאַני טאָמאַס, אַלץ פּונקטליך, ווי איהר האָט מיר געהייסען.

טאמאס.

און ווי האט די נאַכריכט אויף איהר געווירקט?

טראַפּעליק.

שרעקליך, קוים האב איך איהר נאר געזאגט אז איהר פאהרט־אוועק אין אַפּאר שעה אַרום איז זי געבליבען שטעהן ווי א דערשלאָגענע און האט שרעקליך אנגעהויבען צו ציטערן. (אברהם געהט דורך מיט פלעשער).

טאמאס.

איך רעכען, אַז עס וועט לייכט געהן... ווער געהט עס דארט, טראַפּעליק?

טראַפּעליק.

דאס איז דער קעלנער, ער טראגט ווײַן צו פערקויפען ער הייסט אברהם.

טאמאס.

זי קומט ניט, עס ווערט שפעט. געה איהר, אלטער, אנטגעגען. (ער וויל געהן. מען הערט הינטער די קוליסען: הענעלע רופט, טאמאס, טאמאס).

טאמאס.

זי איז עס ענדליך. (גיט טראַפּעליק געלד) געה פערלאַסע מיך (אב)

הענעלע.

טאמאס!

טאמאס.

האַנושא! (אומאַרמונג).

הענעלע.

אה, טאמאס, איך בין פערלאָרען דיין בריעף איז מיר פלעצליך פערלאָרען געגאַנגען.

טאמאס.

מיין בריעף! מיין גאט! אפשר האט איהם עמיעצער געפונען און וועט איהם דיינע עלטערן איבערגעבען. האַנושא, דו קענסט נישט מעהר נאך הויזע געהן.

הענעלע.

וועה איז מיר, און אנגסט בעפאלט מיך, וואס פאר איין ראטה גיט מען זיך? ווען מיין פרומער פאטער ווירד דעם בריעף לעזען?!

טאמאס.

(אפּארט) דער יעצטיגער מאמענט איז גינסטיג! (לויט) האַנושא,

געליבטע מיינעם הערצענס, ענטפער מיר אויפריכטיג און טריי, ליעבסטו מיך?

הענעלע.

וואצו יעצט דיזע פראגע? דו ווייסט דאך, דאס דו ביסט דער גרונד מיינער זעעלע; דו האסט דיך פון טאג צו טאג טיפער איינגעגראבען אין מיינער זעעלע, טאמאס, דו ביסט מיין לעבען (וויינט.)

טאמאס.

נו איבערצייגע מיר דיינע טריע און ענטפליהע מיט מיר צוזאמען.

הענעלע.

וועה איז מיר.

טאמאס.

נו, ווארום האסט דו דיך ערשראקען? איז דען דאס אזוי שרעקליך? פאסירט דען דאס ניט יעדען טאג? ווען דו האסט מיך ליעב האבען מיר נישט קיין אנדערען אויסוועג. האנושא, זאג יא...

הענעלע.

טאמאס, ניין, עס קען דיין ערענסט ניט זיין, טאמאס, איך בעט דיר האב רחמנות דו קענסט מיט מיר אלעס טהון, טהוע וואס דו ווילסט נאר דאס נישט. מיין גאט, עס איז מיר בלויז אויף דען געדאנקען געקומען וועה מיר און מיך שווינדערט.

טאמאס.

האנושא, געליבטע מיינע, ווילסט דו דאס לעבען זא פאריבער גיין לאזען; דו ביזט נאך יונג, דיין לעבען פאנגט ערשט אן. נו, פאר וואס זאלען אפאר טרעהרען דאס גליק פון צוויי יונגע זעעלען צערשטערען, דאס הערץ פון צוויי ליבענדע צושיידען? האנושא, איך פאהר אוועק נאך גערליץ אום א גרעסערע שטעלע אלס פינאנס צו בעקומען אבער וואס האבע איך פון מיין גרויסען טיטול אהנע דיר (אברהם געהט צוריק.)
נו, וואס שוויגסט דו? געפינסט דו גאר קיין ווארט פאר מיינעט וועגען! מיין גאט, דו פיבערסט!

הענעלע.

היינט האט מיר די מאמע אלע סודות אנפערטרויט, זלמן פעסעלע'ס זינדעלע חאַ חאַ חאַ פוי, מיך עקעלט. ווען דאס זאל אמת זיין וואלט איך געשטארבען, זיי האבען בעשטימט שוין די תנאים מיט זלמן פעסעלע'ס ינדעלע, נו, אז עס וועט קומען די שחיטה וועט סיי ווי סיי בלייבען זאיינס... טאמאס, איך בין צו שוואך, דאס בלוט קאכט אין מיינע אדערען, אדיע זיסע, ווילדע ליידענשאפט, ריין פאן זינד, טאמאס נאך גערליץ.

טאמאס.

אָה, האַנושאָ, דו ווילְגסט איין?

הענעלע.

חאַ חאַ חאַ... באַלד די תנאים מיט זלמן פעסעלע'ס זינדעלע, מיין מאַמעס שידוך... אוי טאַטעניו... אוי מאַמעניו (טאָמאַס פיהרט זי אָב · פערוואַנדלונג שטוב מענדעלע זינגט אסתר ביים טיש).

מענדעלע.

שוין אַזוי שפּעט מאַמעניו, באַלד וועט מען געבען דעם סיגנאַל וויַיטער צו מאַרשירען... וואָס איז, מאַמעניו, וואָס ווייַנסטו?

אסתר.

דאָס לידעלע, מיין קינד, האָט מיך דערמאָנט אין יענע צייַטען, ווען דו ביסט געווען מיט אונז צוזאַמען, אַ יודעלע נישט אין זעלנער-קליידער.

מענדעלע.

זאָרג ניט, מאַמעניו, די דריי יאָהר זענען באַלד פאַריבער נאָך 6 מאָנאַטען, אונד דאַן וועל איך זיין פריי. מאַמעניו, דו קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען די פריידע, ווען איך האָב געהערט לייענען דעם בעפעהל פון דעם הויפטמאַן, אַז מיר מאַרשירען דורך נאַייסאַנדיטש און דאָרטען וועלען מיר רוהען אַ פּאָר שעה, מיין היימאַט שטאַאט, מיין וויגעלע, וואו איך וועל ווידער זעהן קענען מיינע ליעבע עלטערען און מיין ליעבע שוועסטעריל.

אסתר.

מיין זינדעלע, מיין לעבען, מיין נשמה.

מענדעלע.

געדולד, מאַמעניו, עס וועט שוין ווערען ווי עס איז געווען, (אויפטריט חיים).

חיים.

דער בעל-הבית געהט אַ הער מיט אַ האַלבע קלויז יודען מענדעלען מקבל-פנים צו זיין (אויפטריט יצחק, יודען געבען מענדעלען שלום עליכם).

יצחק.

מענדעלע, מיין בן-יחיד, מיין קדיש.

מענדעלע.

אַז איך בין געקומען, טאַטעניו, וויל איך נישט זעהען קיין טרעהרען.

יצחק.

חלילה, ווער ווייַנט דען, מיין קינד... אוי יודען, וועלען מיר האָבען א לוסטיגען יום־טוב! אַנו מיין זינדעלע טהוע אויס דעם מאַנטעל און טהוע אן, אין שאַפע הענגט דיין בעקעשקעלע מיט דער יאַרמאָלקע, און קום צום טיש וועלען מיר מאַכען קידוש (מענדעלע, אסתר אָב) נו יודען ווי געפעלט אייך מיין זינדעלע? דער מאַמע דאַרף נאר זאָגען איין וואָרט און עס איז געשעהען. היינט יודען וועלען מיר זיך באמת משמח זיין לכבוד זמן־מתן־תורתנו (אויפטריט מענדעלע, אסתר) נו רבותי, מעג יצחק סאָקאָלאָוועֿר שטאָלצירען מיט זיינע קינדער! מענדעלע, דו מאַכסט קידוש!

מענדעלע.

ניין, טאַטעניו, קדוש ווערסטו מאַכען.

אסתר.

ווען די עטליכע חדשים וועלען פאַריבער געהן, מענדעלע וועט אַהיים קומען, וועלען מיר תיכף מאַכען תנאים. ווייסט איהר יודין ווער דער מחותן איז, עפּיס אַ קליינינקייַט ר׳ משה, גאָרליצער ראש־הקהל, און טאַקע די כלה מיר זאָל זיין פאַר איהר פנים, און אַז השי״ת וועט מיר העלפען וועלען מיר טאַקע גיך און באַלד אַ שידוך טהון מיט אונזער בת יחידה העניעלע.

יצחק.

יאָ, וואו איז טאַקע העניעלע?! חיים, וואו איז ערגעץ העניעלע? מען האָט דיך געשיקט זי זוכען, געה שיק איהר אריין צום קידוש, זי מוז זיין ביי זיך אין צימער אויבען.

חיים.

אוי, אָט געה איך! מיר דאַכט זיך, אַז זי איז אויבען נישטאָ. (אָב).

יצחק.

מענדעלע, זינג מיר לכבוד־יום־טוב זמן־מתן־תורתנו. דאָס פּאַטריאָטישע לידעלע: ישראליק טאַטע קום אַהיים.

אלע.

זינגט, זינגט.

מענדעלע. (זינגט.)

זאָג מיר יודעל ברודער מיינס\
און גיב מיר צו ערקלערען,

צו וועט דען גאָר קײַן סוף זײַן
דער סוף פֿון נויט און טרערען.
מען רויבט דיר דײַן בלוט
מען נעהמט צו דײַן מוטה
און דו מוסט נאָך שווײַגען
דו זעהסט אַלעס צו
טראָגסט איבער מיט מיה
און גאָטט איז נאָר דײַן צײַגע!
דאַרום קום ישראליק, קום אַהיים.
אין דעם אייגען לאַנד אין דעם
ישראליק טאַטע קלעהר קיין סך,
זײַ אַ פֿאָלק מיט פֿעלקער גלײַך,
ישראליק טאַטע קום שנעל אַהיים!
אוי, אוי, אוי, אוי, אוי. (כאָר בים).

II.

דו ביסט דאָך אַ פּאַטריאָט
קעמפּפֿסט מיט דעם טיראַן,
נעהם בעטראַכט זיך נאָך גאַנץ גוט
וואָס וועט פֿון דיר זײַן.
דו געהסט געגען פֿײַנד פֿאַר דײַן פֿאָטער לאַנד
גלײַך אין שלאַכט-פֿעלד שיסען
ער דריקט דיך גאַנץ גוט
און לאַכט פֿון דײַן בלוט
ווען ער זעהט דאָס פֿליסען.
און די ווילדע טיראַנאַי
מיט וואָס בעלוינט זי דען דיך? —
אין פּנים גיט זי דיר אַ שפּײַא
יוד, מאַרשיר פֿון היער.
דאַרום קום ישראליק א. ז. וו.

III·

איהר בעטראַכט אַלע גאַנץ גוט
וואָס איך וויל אויספיהרען:
ביז וואַנען ברידערלעך וועלען מיר
זיך לאָזען אַזוי טיראַניזירען.
נו קומט אַלע אַ צונד אין ציון געשווינד
גלייך אין אונזער היימאַט
דאָרט וועט אונז שוין זיין גוט,
מיר וועלען נישט הערען מעהר רופען אונז זשיד
פון אַ גראָבען איגנאַט.
דאַרום ישראליק קום אַהיים
ווער יודיש בלוט נאָר האָט
און מיר וועלען אַלע לויבען צוזאַמען אונזער גאָט
קום שוין ישראליק קום אַהיים...

,(פאָר בּיס). (אויפּטריט אברהם)·

אברהם.

(שרייט) בעל־הבית׳טע! מענדעלע! לויפט שנעלער!

אלע.

וואָס איז? (אויפטריט חיים)

אסתר.

וואוהין זאָלען מיר לויפען?

אברהם.

אוי, איך אונגליקליכער בעל־עבירה׳ניק, איך מוז נעבעך אָנזאָגען די גוטע בשורה. לויפט אין וואַלד אַריין.

יצחק.

וואָס איז אין וואַלד? וואָס רעדסטו נישט? האַ!

אברהם.

איך וואָלט געערדט האָב איך מורא, וואָלט איך געשוויגען האָב איך איך מורא, צוריק־געהענדיג פון משה שלאַבאַנדריק מיט דעם ווין, האָב איך געזעהען העגעלען מיט דעם פינאַנס.

יצחק.

שטיל! וואס, העֶנעלֶע? העֶנעלֶע איז גאָר ניט געוועֶן צום קידוש? וואו איז העֶנעלֶע? האַ?

אסתר.

פינסטעֶר איז מיין וועֶלט, חיים, דו ביסט דאָך געוועֶן אויבען נאָך איהר.

חיים.

איך האָב זי געזוכט, זי איז נישטאָ אין ערגעץ.

אברהם.

מיר דאַכט זיך, זי איז אַוועק מיט דעם שייגעץ.

יצחק.

(גיט איהם א פּאַטש) נאַ דיר אַ שייגעץ.

אסתר.

וועה איז מיר!

מענדעלע.

טאַטעניו!

יצחק.

אויף מיין קינד, אויף מיין כשרה העֶנעלֶען וועט מען וואגען דאָס צו זאָגען. האַ האַ האַ, איהר הערט יודען, עס איז אַ ליגען, חיים, שנעל רוף אַריין העֶנעלֶען!

חיים.

איהר וועט מיר מוחל זיין, בעל־הבית לעבען! דאָס בריוועלֶע האָב איך היינט אין גאָרטען געפונען, העֶנעלֶע האָט דאָס פערלאָרען איך האָב דאָס אייך ערשט געוואָלט אָב־געבען נאָך יום־טוב, כדי נישט צו פערשטערען יו״ט, נאָר ווי באַלד עס איז שוין אַזוי אויס געקומען, נאַט עס אייך און זעהט. (יצחק לעזט, פאַלט, פערליערט דעם בריף, וויינט).

אסתר.

וועה איז מיר! מיין קינד, מיין העֶנעלֶע! (וויינט).

מענדעלע.

(הויבט אויף דעם בריף). מאַמעניו איך בעט דיך זיי רוהיג.

יצחק.

וועה צו מיינע אַלטע יאָהרען, אסתר לאה, מיר האָבען פערלאָרען אונזער קינד, אונזער בת־יחידה פערלאָרען. פערלאָרען מיין עהרע.

מײַן נאָמען, געפֿאַלען מײַן שטאָלץ. (װײנט) אסתר לאה!...

מענדעלע.

װאָס געפֿאַלען, װאָס פֿערפֿלעקט? נײן! זאָג איך, זאָ לאַנג איך װעל לעבען װעט די עהרע פֿון מײנע עלטערען בלײבען און זײן װי עס איז געװען. קום, אברהם, צײג מיר דאָס אָרט, װאו דו האָסט זײ בײדע געטראָפֿען, קום שנעלער (ערשטער סיגנאַל) מײן גאָט צו שפּעט, איך מוז פֿאָהרען.

אסתר.

אויך דו מײן קינד פֿערלאָזט אונז. אצונד האָבען מיר ניט קײנעם נאָר דיך, דו ביזט אונזער אײנציגער טרײסט, בלײב מיט אונז מײן קינד. (װײנט, צװײטער סיגנאַל).

מענדעלע.

מאַמעניו, איך מוז פֿאָהרען, איך האָב שוין בעדאַרפֿט דאָרט צו זײן. (טהוט אויס די בעקעשע.)

יצחק.

זונעניו, װי לאָזטו, אונז איבער? (דריטער סיגנאַל).

מענדעלע.

זײַט געזונד און בלײַבט רוהיג, איך װעל בעטען אורלויב און װעל קומען באַלד! זײַט געזונד! (אָב. אַלע אָב. אסתר לויפֿט איהם נאָך).

(פֿאָרהאַנג פֿאַלט).

צװײטער אַקט.

(צימער בײ פֿליקמאַנען. ברײנע).

ברײנע.

האָט איהר געהערט אַ מעשה, װאָס דאָ טהוט זיך פֿאַר אַנ'איבער־קעהרעניש! אין די עטליכע פֿאַר טעג, װאָס דעם בעל־הבית מחותנים שטעהען דאָ אײַן—נאָר מען װײנט און מען קלאָגט װי נאָך אַ טױדטען, איך האָב דאָך שוין, גאָטט זאָל מיר ניט שטראָפֿען פֿאַר די רײד, געהאַט בה"ש דרײַ מענער: 2 געגעט און אײנער איז נעבעך געשטאָרבען, און איך האָב נישט אַזוי פֿיל געװײנט װי פֿיעל זײ נאָך דער אײנער טאָכטער, און טאַקע דער מחותן. הערט אַ מעשה מיט אַ שײַגעץ גאָר, איך בין

דאָך עֶפּעס אויך געווען א מויד פֿון לובקעס און נאָך ווי אין קראָקױ אויפ'ן קוזמארק, אָבער אַ שײנע? האָט איהר געהערט אַ מעשה? וואָס טויג מיר אַ מעשה מיט אַ שײנעץ? עס איז דאָ וועניג יודישע בחורים, וואָס מען קען מיט זיי טרײַבען וועלטען, למשל טאַקע דער משרת אברהם איז דען ווייניג אַ שײנער בחור, גאָט זאָל מיך ניט שטראָפֿען פֿאַר די רייד, אויב, ער וויל נאָר, פֿאַר וואָס דען ניט? אָט געהט ער טאַקע? (אויפטריט אברהם)

אברהם.

זאָגט מיר נאָר, איך בעט אײַך, וואו געהט מען דאָ צום פּאַן מישקאָווסקי, איך בעדאַרף איהם טראָגען דעם בריעף, דער פּריץ, זאָגט מען, קען וויסען צו העגעלע איז דאָ, צו ניט.

ברײנע.

וואָס פֿרעגט איהר, צו איך גוים וואו דער פּריץ מישקאָווסקי וואוינט? אַ שײנע קשיה, איז דען אין גאַנץ גאַרליץ איין פּריץ דאָ, וואָס אך זאָל אים ניט קענען? זעצט אײַך אַביסעלע, חלעבען אין קראָקױ אויפ'ן קוזמאַרק אַז אַזאַ בחור זאָל דערזעהען אַ יונגע אַלמנה... זיצט, זיצט, ר' אברהם הייסט איהר טאַקע, אַ שײנער נאָמען. זאָגט מיר נאָר, אברהם, אַ אַ אַ אַלמנה איז אַ מצוה... גאָט זאָל מיך ניט שטראָפֿען פֿאַר די רייד.

אברהם.

וואָס וויל דאָס שלימזל האָבען פֿון מיר, זאָגט מיר נאָר, איהר האָט דאָך מיך געוואָלט זאָגען, ווי מען געהט צום פּאַן מישקאָווסקי, איך מוז איהם זעהען, איהם דעם בריעף אָפּגעבען.

ברײנע.

וואָס דען, איך וועל אײַך ניט זאָגען!? נאָר זיצט אַביסעל, וואָס זענט איהר אַזוי צוטראָגען? זאָגט נאָר איך בעט אײַך, וואָס נעמט איהר זיך אַזוי דאָס לעבען? האָט איהר געהערט אַ מעשה, עס איז טאַקע אַ אומגליק מיט אַ שײנעץ, מילה מיט אַ בחור איז נאָך אַ האַלבע צרה, אָבער מיט אַ שײנעץ? — חלעבען וואָס מיר פּלעגען איבער קערען אין קראָקױ אויפ'ן קוזמאַרק...

אברהם.

געוואַלד, וואָס ווילט איהר פֿון מיר האָבען? וואָס האָט איהר אײַך אָן מיך אָנגעצעפּעט!

ברײנע.

געזונט און שטאַרק זאָלט איהר מיר זײַן, איהר זענט דאָך אַ יונגער

מאַן און איך בין דאָך אַ אַלמנה. וואָס איז דען דאָ זיך צו שעמען, ר׳ אברהם, איך האָב אייך ליעב, וואָס קען מען העלפען? האָט איהר געהערט אַ מעשה. אַזוי ווי איך בין...

אברהם.

אַגרויסער שלימזל! זאָלט איהר אייך אָבטשעפּען פון מיר, יודענע! וואָס ווילט איהר פון מיר האָבען!! וואָס דרעהט איהר מיר מיין קאָפּף מיט קראָקוי, מיט קוזמאַרק, מיט, געהערט מעשה, און מיט געזעהן אַמעשה, פונקט אין אַזאַ צייט, וואָס יעדערער איז אויף אַזעלכע צרות, גלוסט זיך אייך צו זינדיגען מיט ליובקעס. איך בעט אייך, לאָזט מיר אָפּ, איך האָב אין מיין לעבען נישט געזינדיגט אפילו מיט אַ מויד, בפרט מיט איין אַלמנה. קראָקויער אַלמנה! צערייצט מיר ניט מיין יצר־הרע, איך בין און בלייב איין ערליכער בחור.

בריינע.

אוי אברהם ברודער, ערהלעך איז שווערלעך (קיצעלט איהם).

אברהם.

וואָס דודעלט זי מיך? בריינדעלע, זאָג מיר נאָר דו ביזט דאָך עפּעס אַ ווייבעלע פון דריי מענער קומט טאַקע תמיד אָן שוועהר ביז מען צו היצט זיך און מען גיט אַ קוש (אַברהם זיננט דאָ: עס העלפט ניט, זי וויל קושען, אויפטריט משה).

משה.

איהר זענט עס בריינע, וואו איז ערגעץ דבורה?

בריינע.

וואו זאָל זי זיין ביי די מחותנים, אין דער צווייטער שטוב, זי העלפט זיי ווינען!

משה.

זאָג דבורה׳ן איך וויל זי זעהן.

בריינע.

וואָס דען איך וועל איהר ניט זאָגען! האָט איהר געהערט אַ מעשה... (אָב).

משה.

דער קאָפּף איז מיר אַזוי פערדרעהט. נאַ דיר אומזיסטיגע צרות אויף מיין קאָפּף, וואָס פאַר איין איבערקעהרעניש דאָ איז געוואָרען אין די לעצטע עטליכע טעג, דאָס קינד מיינס איז אויס מענש. נאָר איך וועל דען צו לאָזען, וועל איך דען שוויינען, וועל איך דען דעם שידוך

צו לאָזען?! מײַן קינד, מײַן בת יחידה, מיט אַ חתן וואָס האָט אַ שוועסטער א משומדת, נײַן? משה פליקמאַן פּאַסט דאָס נישט, און וועט עס נישט צו לאָזען, מײַן דבורה וועט אפילו נישט ווערען, נאָר אַז איך זאָג נײַן וועט זײַן נײַן (אויפטריט דבורה, וויינט) וואָס שוין ווידער געוויינט קינד וואָס דו ביסט? וואָס נעמסט דו דיך אַזוי צום האַרצען!

דבורה.

אוי פאָטער ווי קען אַ מענש צו זעהען אַזוי פיעל שמערצען און דאַבײַ נישט מיט פילען קוקענדיג אויף די אַלטע עלענדע טאַטע מאַמע.

משה.

נו, נו, וויין נישט איך האָב מיט דיר אַ סך צו ריידען, נאָר יודען געהען אַצונד אין שוהל אַרײַן, איך געה אַצונד אין שול, אָבער איך קום באַלד צוריק וועל איך מיט דיר שוין ריידען (אָב. אויפטריט אסתר).

אסתר.

קינד מײַנס, וואו איז דער טאַטע, דער מחותן, איך וואָלט געוואָלט איין עצה, טאָכטער, גיב דו מיר איין עצה, וואָס זאָל איך טהון? דער אַלטער איז שוין אויס מענש, אַלט, צערבראָכען, שוין פיער טעג זענען מיר דאָ און מיר האָבען נאָך גאָר נישט ערפּאַה־רען, ביטער און פינסטער איז מיר, גאָטעניו, פאַר וואָס שטראָפסט דו אונז אַזוי שווער?

דבורה.

בערוהיגט אײַך, מחותנת׳טע, גיט די האָפנונג נישט אויף, מיר האָפען דער פריץ מישקאָווסקע וועט אונז אַ גרויסע טובה טוהן ער איז איין יודען פרײַנד. אויב זי איז דאָ וועלען מיר נאָך הײַנט וויסען.

אסתר. (נעהמט אַ תהלים׳ל און זאָגט.)

מזמור לדוד, דאָס געזאַנג צו דוד׳ן, בברחו מפני אבשלום בנו, ד׳ מה רבו צרי, גאָט ווי זענען מײַנע צרות גרויס, העלף מיר אין דער נויט (מען הערט קלינגען) דבורה, וואָס קלינגט מען אַזוי, איז עפּעס הײַנט אַ חגא?... דבורה׳לע, דאָס הערץ שרעקט מיך זעהר, דבורה׳לע, מײַן הערץ זאָגט מיר, אַז דאָס קלינגט מען צו... פינסטער און ביטער איז מיר (אויפטריט אברהם, וויינט) וואָס איז, אברהם, וואָס וויינסט דו.

אברהם.

אוי, בעל־הבית׳טע (וויינט).

אסתר.

אברהם, זאָג, רעד, דערצעהל, וואָס וויינסט דו?

אברהם.

איך בין געווען ביים פריץ, זי איז דא און באלד וועט זי א דורך פאהרען אין א קארעטע מיט איהר געליבטען, עפענטליך אין מיטען דער גאס.

אסתר.

מענשען, איך האלט עס נישט אויס! (פאלט אין אהנמאכט)

אברהם.

בעל־הבית׳טע!..

אסתר.

לאזט מיך מענשען, איך וועל געהן זאגען דעם מאן דעם, טאטען... יצחק, יצחק, אונזער קינד געהט זיך שמד׳ען, יודען בני רחמנים בעט גאט לאז ער מיר צוריק געבען מיין קינד, א ערליכע יודישע טאכטער. ניין איך וועל עס נישט שווייגען איך וויל עס נישט דערלעבען (אב, אויפמריט יצחק).

יצחק.

וועה איז מיר וואו איז מיין קינד (פאלט אין אהנמאכט).

דבורה.

געוואלד יודען, דער מחותן חלש׳ט (מען הערט פאהרען אקארעטע, און א מינוט ארום לויפען ארוין יודען, מען ברענגט ארוין אסתר פערוואונדעט).

אברהם.

געוואלד, מען האט איבער געפאהרען די בעל הבית׳טע!

יצחק.

געוואלד, ראטעוועט מיר מיין פרוי!

אלע.

וועה, דער הרג׳עט, געוואלד!

משה.

ווי אזוי איז דאס געשעהן?

אברהם.

ווי מיר זיינען פון דאנען ארויס איז העגעלע פונקט דורך געפאהרען; ווי די בעל הבית׳טע האט נאר דערזעהען האט זי אן געהויבען צו שרייען וויינען, מיין קינד, מיין קינד! גיט מיר צוריק מיין העגעלע, און דער וואגען האט זיך נישט געוואלט אפשטעלען און איז ווייטער געפאהרען האט זי זיך אווארף געטוהן אונטער די פערד און איז דער הרג׳ט געווארען...

(אויפטריט ברייינע).

ברײנע.

מענדעלע איז דא!

דבורה.

װעה, מיר מענשען! איך בעט אײַך, זאגט איהם נישט װאס זײַן מאמען האט געטראפען, ער װעט עס נישט אויסהאלטען! זאגט איהם: זי איז קראַנק, זי שלאפט! (אויפטריט מענדעלע).

מענדעלע.

אה! טאטעניו, װאס הערט מען? האט איהר זי געזעהען? איז זי דא דא? פאטער דו װײנסט, דו ציטערסט, זאג מיר װאס איז עפּעס געשעהען?!

יצחק.

מענדעלע, דו האסט נישט מעהר װי מיך, און איך האב נישט מעהר װי דיך (װײנט).

מענדעלע.

אה, די מאמעניו װעט מיר שוין אלעס דערצעהלען! װאו איז די מאמעניו! (דיכט) װאס איז דאס? װאס שװײַגט איהר, װאס זענט איהר אזוי טרויריג, אום גאטעס װילען, מענשען, װאס איז פארגעפאלען?! װעה, װאס שטעהט איהר עפעס אלע דארט?

דבורה.

געה נישט צו, מענדעלע, די מאמע איז געפעהרליך קראַנק! געה נישט צו!

מענדעלע.

קראַנק! דײַן טאן, דײַן טרויעריג פנים, דײַן ציטערען... זי איז מעהר װי... מאמעניו... װעה מיר, טױדט מײַן מאמעניו! װיפיעל מיה און טרעהרען האט מיר געקאסט ביז איך האב א אורלויב בעקומען אהער צו פאהרען און אצונד, אז איך בין שוין דא טרעף איך מײַן מאמעניו טױדט (װײנט).

דאקטאר.

יונגערמאַן, שטערען זי נישט, מעגליך זי איז נאך צו רעטען.

מענדעלע.

זאגט מיר, ערצעהלט מיר, װער איז דער מלאך המות פון דעם קרבן?

משה.

װאס פרעגסט דו װער, איהר אײגען קינד, דײַן שװעסטער העגעלע!

מענדעלע.

װער?!

משה.

די זעלבע פֿערד אויף וועלכע זי איז זיך געפֿאָהרען שמד'ן, די זעלבע פֿערד האָבען זי איבער געפֿאָהרען און צו טרעטען.

מענדעלע.

אַזוי?.. יעצט מוז איך פֿאָרט (ווייל געהען).

דבורה.

וואָס ווילסטו טהון? מענשען, לאָזט איהם ניט, ער וויל בעגעהן אַ מאָרד.

מענדעלע.

יאָ אַ מאָרד, ביידע וויל איך מיט מיין מאגנעט די ברוסט דורך בויערען.

משה.

ביזט פֿון זינען, אראָב מענדעלע, אַ מאָרד ווילסטו בעגעהן, ווילסט אונגליקליך מאַכען די גאַנצע שטאָדט און אַ אונגליק ברענגען אויף דעם פֿאָלק ישראל? ווילסטו אפֿשר אַז יודיש בלוט זאָל פֿארגאָסען ווערען אין די גאַסען? ניין! דו דאַרפֿסט עס נישט טהון.

אלע.

ניין, ניין, טהו עס נישט!

מענדעלע.

שוויינט בעסער, איהר דערשראָקענע צדיקים, וואָס איהר זענט, איהר האָט מורא עס זאָל נישט פֿערגאָסען ווערען קיין יודיש בלוט, נו וואָס פֿאַר איין בלוט פֿליסט יעצט פֿון מיין ערמאָרדעטער מוטער נישט קיין יודיש בלוט? איהר אַלע גאָטס פֿאַרלאָטינע מענשען זאָגט מיר איך זאָל נישט געהן, בלייבען זאָל איך ... בלייבען זאָל איך דאַמאָלס, ווען מען פֿיהרט מיין שוועסטער צו דער שמד?! בלייבען זאָל איך דאָ דאַמאָלט ווען מען רייסט אַרויס אַ בת־יחידה פֿון איהרע אַלטע עלטערען?! בלייבען זאָל איך דאָ דאַמאָלס, ווען מיין מוטערס בלוט פֿליסט אין די גאַסען ווי וואַסער? ניין! נישט בלייבען, אַלע זאָלט איהר מיט מיר מיטגעהן צו נעהמען נקמה פֿאַר מיין מוטערס בלוט, פֿאַר מיין מוטערס עהרע, פֿאַר מיין מוטערס לעבען, פֿאַר מיין פֿאָטערס גערויבטע עלטער, פֿאַר מיין שוועסטערס יודישע אמונה, אַלע זאָלט איהר מיט מיר מיטלויפֿען, דאַן בלייבט איהר עהרליכע יודען מיט יודישע הערצער אונד מענשען מיט מענשען־געפֿיהלע.

משה.

דו מעגסט שרייען און ליאַרמען און איך זאָג אייך אַז נישט. נאָר

דו, דו וועסט אַרויס רופֿען אַ געשלעג, דען דער שׂונא ישראל קוקט אַרויס נאָר אויף דער מינדעסטער זאַך. אמת עס איז זעהר א ביטערער אונגליק, מן הסתם איז דאָס דער רצון פֿון השי"ת און עס איז גם זה לטובה...

מענדעלע.

אָה! דער רצון פֿון השי"ת איז גם זה לטובה! דאָס איז דאָס וואַהרע אונגליק פֿון דעם אָרימען פֿערהאַסטען יודען, מען שפּאָטעט פֿון איין, מען אונטערדריקט איין, מען רויבט ביי איין אַוועק דאָס בעסטע וואָס איהר פֿערמאָגט, מען שענדעט אייערע פֿרויען און קינדער, מען רויבט אונז אויפֿהערליך אין יעדען לאַנד וואו איהר זענט! די ערד רויעט מיט אונזער בלוט און איהר פֿערדעקט אייערע וואונדען! עס איז דער רצון פֿון השי"ת און גם זה לטובה, נע ונד פֿון איין לאַנד צום אַנדערען.. אָהן איין לאַנד און אָהן אַ שטיקעל ברויט און דאָס איז דער רצון פֿון השי"ת? ! און דאָס פֿערלאַנגט איהר יעצט אויך פֿון מיר! ? נו גוט איך בין צופֿרידען נאָר בעט אַלע צו גאָט צו דעם אל רחום וחנון, לאָז ער מיר צוריק שענקען מיין מאַמען! (אַלע וויינען) איהר וויינט אַלע! יאָ איך ווייס איהר זענט אויך קינדער, איהר זענט אויך טאַטעס, איהר האָט אויך מאַמעס, אונד זאָגאַר שטיינער קענען יעצט מיט מיר מיטוויינען אָבער ניין, נישט וויינען דאַרף מען אין איין אומגליק, מוטה, ענערגיע, ענטשלאָסענהייט, (ווילד) חאַ חאַ חאַ ענטלויפֿט יעצט פֿאַר דעם געדרייצטען לייב היט אייך פֿאַר דער שרעק-ליכער חיה, פֿערשטעקט אייך אין אַלע ווינקלען פֿאַר דעם ווילדען טיגער; עפֿענט אַלע טויערען, דעקאָרירט יעדעס אָרט מיט בלומען, צינדט אָן איין פייער, איין רויט בלוטיגעס פֿייער זאָלען אַלע שפּילען, אינסטרומענטע קראַכען לאָזען הערען לוסטיגע טענער, זאָלען אַלע הערצער זיין פֿרעהליך, ברייט אייך פֿאָר צו בעגריסען מיט אַ באַל און געזאַנג, דער זוהן פֿליהט ברענגען דעם פֿאָטער זיינע טאָכטער, דער מוטער איהרע מערדערין, דעם ברודער זיין בכבוד שוועסטער. (וויל אָב).

דבורה.

מענדעלע! מענדעלע דיין מאַמע לעבט!

מענדעלע.

(לויפֿט צו) מאַמעניו, דו לעבסט? מאַמעניו?! (וויינט).

(פֿאָרהאַנג פֿאַלט).

דריטער אַקט.

(אברהם. ברײַנע, טערעסאַ, גאָרטען, דערביי אַ שטוב).

ברײַנע.

האָט איהר געהערט אַ מעשה?.. אין קראָקוי אויפ'ן קוזמאַרק וואָלט זיך איך אזוי וואָס געטראָפען, אברהם פאָלג מיך און געה אַהיים די בעל-הבית'טע איז נעבעך קראַנק. דער בעל-הבית איז נאָכגעפאָהרען מענדעלען, געה אַברהם געה אַהיים.

אברהם.

אָבער דער בעל-הבית איז דאָך אַהער געלאָפען זעהן וואָס מיט מענדעלען איז געשעהן! אוי, אַ שיינעם תכלית האָט זי פון זיי געמאַכט! אוי, מיידלעך, מיידלעך ניט אומזיסט טראָגען מיר הויזען און איהר קליידלעך.

ברײַנע.

הערסטו, קוים אַמאָל, דו זאָגסט נאָך מייַנע ווערטער. מיידלעך, די גוטע יאָהרען זאָל איך האָבען וואָס אַזאַ יונגע אלמנה איז חשוב'ער פאַר אַ בחור ווי היינטיגע מידען! לאָמיר נאָר אַ קוק געבען אין פאַלאַטץ אַריין אפשר וועל איך דערזעהען העגעלען... אוי זעה נאָר אַברהם, וויפיעל מיידליך עם טאַנצען מיט בחורים און איינע איז ניט צווישען זיי אַרעכטע.

אברהם.

וועה איז מיר, יודענע, וואָס טוט איהר, געהט אַוועק פון דעם פענסטער מען וועט אייך חאַפען וועט מען אייך דערהרג'ענען.

ברײַנע.

אַברהם, הויבט מיך אונטער.

אברהם.

קראָקעווער אַלמנה, הייבט אייך אַליין, איך האָב מורא מען וועט אייך דאָ דערהרג'ענען.

ברײַנע.

וועמען דערהרגענען, מיך? ברײַנע די רייטערקע איז געוועזן אויפ'ן קוזמאַרק און האָט ניט מורא געהאַט פאַר אַרייַנחאַפען פעטש (קוקט) אברהם, שאַ איך זעה עפּיס די בחורים קיצלען זיך מיט די בתולות!

אברהם.

יודענע, געהט אַוועק וואָרום איך ווער פערציטערט.

ברײנע.

וואָס האָסטו מורא? זאָג מיר נאָר אַברהם, וואָס איז דאָס, וואָס מען זעהט נישט דאָרט די משומרת? אַברהם, איך האָב דיך צו פרעגען איין זעהר נייטיגע זאַך, ווען וועלען מיר חתונה האָבען?

אברהם.

מזל־טוב דיר אַברהם, דו האָלסט שוין ביי דער חתונה.

ברײנע.

אַברהם, דו וועסט זעהען, נאָך דער חתונה וועל איך דיך אָבריהען און אָבקאָכען!

אברהם.

קוזמאַרקער אַלמנה! קאָכט איינך אַליין!

ברײנע.

גוטער אברהם, טהו מיר אַ טובה און האָב מיט מיר חתונה, איך בעט דיך.

אברהם.

נישט מעהר נאָר אַ קליינע טובה, אפשר וואָלסט דו דיר געקענט ביי עמיצען אַנדערען אויסבאָרגען די טובה.

ברײנע.

אַלעבען זאָל אויף דיר קומען פאַר דעם וואָרט! אברהם, אַצונד זעה איך, אַז מיר וועלען באַלד ביידע חתונה האָבען.

אברהם.

איך האַלט עס נישט אויס! אוי ווייבער, ווייבער! וואָס זאָל מען מיט איינך טהון, קענט איהר נישט אויספיהרען ביים מאַן עפּעס ווינט איהר, פועל'ט איהר נישט מיט דעם וויינען קיצעלט איהר, איהר זענט אפילו נישט קיין מיאוסע יודענע אַז איהר הויבט אָבער אָהן צו פער־דרעהען אַ קאָפּף מיט געהערט אַ מעשה, מיט געזעהען אַ מעשה, מיט קראָקוי, מיט אייער קוזמאַרק, אָבער אין דער אמת זענט איהר אַ יודענע...

ברײנע.

ביזט דו...

אברהם.

ביזט דו אַ יודענע זאָל איך האָבען אַזאַ מזל, נאָר איין זאַך וועל איך דיך בעטען אַז וואָס פאַר איין עגמת נפש עס וועט אויף אונז קומען, אָבער דאָס רעדעלע זאָלסט דו נישט איבער בייטען, זעהסט דו העגעלע, איך גיב פאַר איהר סוף נישט איין גראָשען, זי וועט נאָך האָבען

אַשוואַרצען סוֹף, אַז יעֶדער וועט זיך פוּן איהר אָב נעֶהמען מוסר, אַז דאָס רעֶדעֶלעֶ טאָהר מעֶן נישט איבער בײַטעֶן (דועט, אויפטריט טאָמאַס, העֶנעֶלעֶ).

טאמאס.

אוי, ליבעֶ האנושאַ! עֶנדליך איז הײַנט דער טאָג וואָס עֶס מאַכט דיך פאַר אײַנגלויבעֶנס געֶנאָסעֶן און עֶס בינדעֶט דיך צו מיר פיר אימעֶר.

הענעלע.

אוי, טאָמאס! דאָס אַלעֶס מאַכט מיך זאָ צו ציטעֶרעֶן אַז עֶס געֶהט מיר אַזש איבער אַ שוידער איבער מײַן קעֶרפער. טאָמאַס, דאָס הערץ שרעֶקט מיך אַזוי, דאָך דער געֶדאַנק, דאָס דו ליבער טאָמאַס ווירסט מײַנער בלײַבעֶן, דער געֶדאַנק מאַכט מיך אין אַלעֶס פעֶרגעֶסעֶן.

טאמאס.

קום מײַנעֶ טײַערעֶ, אַלעֶס איז פאָרבעֶרײַטעֶט אַלעֶ געֶסט וואַרטעֶן! קאָמעֶ. (אויפטריט דאַמעֶ).

דאמע.

מײַנעֶ ליעבעֶ פרײַנדין, די געֶסטעֶ עֶרוואַרטעֶן דיך אין זאַל. העֶרר מילקאָווסקי, דער סעֶקרעֶטעֶר גראַבאָווסקי איז געֶקומעֶן.

טאמאס.

שעֶהן מײַנעֶ טײַערעֶ, געֶה מיט פרײלײַן באַסינסקי צו די געֶסטעֶ און איך געֶה עֶמפפאַנגעֶן דעֶם סעֶקרעֶטעֶר גראַבאָווסקי (אָב. זײַ לאָזעֶן זיך געֶהן, מעֶנדעֶלעֶ זינגט מעלאָדראַמעֶ).

הענעלע.

אַך, דיזער אָרמעֶר בעֶטלעֶר... איהר אַלטער מאַן, נעֶהמעֶן זי דאָס (גיט געלד) אײַער ליעד אַלטער האָט מיך געֶריהט.

מענדעלע.

עֶס איז טרויריג און אויך וואַהר פרײלײַן.

הענעלע.

וואַהר?

מענדעלע.

און דאָס געֶשיהט נאָר דורך אונדאַנקבאַרעֶ פעֶרדאָרבעֶנעֶ קינדעֶר.

הענעלע.

מײַן גאָט! וואָרום זײַט איהר זאָ אויפגעֶרעֶגט אַלטעֶר.

מענדעלע.

גאָר נישט, איך האָב אײַך נאָר עֶפּעֶס געֶוואָלט זאָגעֶן.

הענעלע.

מיר זאָגען? וואָס איז אייך ליעבער אַלטער וואָס ציטערט איהר אַזוי

(מענדעלע ווינקט, זי שיקט דאַמע וועק).

מענדעלע.

איך וויל אייך זאָגען (נעמט די האַנט) קומט מיט מיר!

הענעלע.

ווער זייט איהר? לאָזט אָב מיין האַנד.

מענדעלע.

ווער איך בין?.. (דעמאַסקירט).

הענעלע.

מענדעלע! וועה איז מיר מען וועט דיך דאָ ערקענען.

מענדעלע.

האָבען זי מיר דאָך ערקענט! נו פריילין, אָדער בעסער געזאָגט, מאַדאַם מילקאָווסקי פאַר וואָס אַזוי בעטריבט, אַזוי ניעדער געשלאָגען?.. די אויגען בין צו דער ערד אַראָב געלאָזט? אַצונד קענט איהר דאָך דעם קאָפּף אין דער הויך האַלטען דען איהר געהערט דאָך נישט מעהר צו דעם שמוציגען פערהאַסטען יודען־געזינדעל, יעצט זענט איהר דאָך איינע האָהע אַריסטאָקראַטישע דאַמע?!

הענעלע.

מענדעלע, דו בזט אויף געדעגט, לאָז דיך וואָרענען, דו ווייסט נישט אין וואָס פאַר אַ געפעהרליך אָרט דו געפינסט דיך יעצט, טאַטאַס איז יעצט אין פּאַלאַסט, ווען איהר וועט אייך ביידע צוזאַמענטרעפען מענדעלע, איז אין געפאַהר דיין לעבען.

מענדעלע.

האַ חאַ! מיין לעבען אין געפאַהר! מיינע קרעפטען זענען הינרייכענד גענוג מיר צו פערטיידיגען. שנעל אַהיים, אַהיים צו דיין אַלטען מאַטען, אַז דו ווילסט נישט איך זאָל אויפרודערען די גאַנצע שטאָדט.

הענעלע.

אונמעגליך,

מענדעלע.

אונמעגליך! אָה פערדאַמטע בעסטיע, מערדערין קען דער טוידט פון דיין אַלטער מוטער דיך דעם פאָטער נישט צוריק געבען!...

הענעלע.

דער טוידט פֿון מיין מוטער?! וועה מיר, מענדעלע, איך בעשווער דיך, זאג, איז אונזער מוטער טוידט?

מענדעלע.

צו דיין מוטער לעבט צו ניין, דער פֿאָטער זאָל דיך צוריק האָבען.

הענעלע.

אונמעגליך! דען צו וויט בין איך געגאנגען איך זאָל מיך וועלען צוריק קעהרען; צופֿיעל בלוט און טרעהרען האָט מיר דיזער ענטשלוס געקאָסט אום יעצט אַלעס גלייכגילטיג פֿאָראיבערגעהן צו לאַסען. פֿריי וויל איך לעבען, פֿריי ווי יעדער רעכט=דענקענדער מענש. אָה מענדעלע, איך וויים דו קענסט מיך פֿערשטעהן בעסער פֿון מיינע פֿאַנאַטישע עלטערען און ווי אַלע אַנדערע! חאַ חאַ חאַ! זלמן פעסעלעס זינדעלע האָבען מיר מיינע עלטערען אויסגעקליבען פֿאַר אַ חתן! אַ גליקליך לעבען וואָלט איך עס געקענט האָבען, אַ שיינע צוקונפֿט. די מאַמע נאַטירליך האָט דאָס נישט פֿערשטאַנען זיי קענען דאָס ניט פֿערשטעהן! און איך האָב דאַביי געשפּאַסט און געלאַכט! ווירקליך, מאַמעניו, פֿלעג איך מיך צו פֿרייען איין זייער גוטער שידוך, אָבער דאָ אין הערצען וואַהר עס לעהר, טריב און מיין פֿערוואונדעטעס הערץ איז געוואָרען פֿול מיט זעהנזוכט נאָך פֿרייהייטען! טאָג און נאַכט האָב איך מיך אַרום=געטריבען אין וועלדער און אין פֿעלדער, מיר פֿון דעם יאָך פֿון פֿאַנאַטיזמוס פֿון דעם שוואַרצען אַבערגלויבונג צו בעפֿרייען! ... מענדעלע, וואָס טויג דעם פֿייגעלע דאָס גאָלדענע שטייגעלע ווען קיין פֿונק פֿון האָפֿנונג, קיין שטראַהל פֿון ליכט און פֿרייהייט איז נישטאָ! מענדעלע, אַלעס האָט איין ענדע, געפּאַסט אונד ענטשלאָסען, אונד יעצט וויל איך פֿריי זיין פֿון די שווערע קעטען, פֿריי ווי יעדער רעכט=דענקענדער מענש, פֿריי נאָך דעם געזעץ דער נאַטור, אונד ביי דער נאַטור איז נישטאָ קיין נאַציאָן, די נאַטור מאַכט קיין אונטערשיד צווישען מענש אונד מענש, קריסט אונד יוד!

מענדעלע.

אָה, דו ווילדעס טהיר! דו גלויבסט אין דער נאַטור! נו, הייסט דען די נאַטור אַ קינד איהרע מוטער צו ערמאָרדען, פּונקט ווי דו האָסט געטהון, געננוג! שנעל צו דיין פֿאָטער! דאָרט וואַרט דיין אָפּפֿער, דיינע מוטער וועלכע דו האָסט ערמאָרדעט, — האַ, דו שטעהסט קאַלט, גלייכגילטיג, וואָס קימערט דיך דיינע מוטער, דיין פֿאָטער? יאָמער, בעט, שריי, וויין, דיין מוטער איזט טוידט! רייס קריעה! דו האָסט דיין מוטער ערמאָרדערט, דו ביזט איהרע מערדערין — ניין, הענעלע שוועסטעריל איך קען דיר גאָר נישט טהון, איך וויים, עס איז נישט דיין שולד,

ער וואר עס דײַן פּערפֿיהרער, וועלכער האט זיך אין דײַן הערץ אַרײַנגע־גנב'עט אונד דיך צום שרעקליכען שריט בעוואָגען, ער וואר עס, וועלכער האט שאַנדע אונד שפּאָט אויף אונזער פֿאַמיליע געבראַכט אונד, בײַ גאָט, ער זאָל מיר מיט זײַן לעבען בעצאָהלען (וויל געהן),

הענעלע.

וועה מיר מענדעלע, ענטפֿלי, ער קאָמט!

מענדעלע.

ער קאָמט!– גראַדע צור ריכטיגער צײַט, איך פֿיהל מײַן בלוט גע־וואַלדיג אין מײַנע אָדערען פֿליעסען, יעצט נאָר וועל איך אימשטאַנדע זײַן, זײַן הינטישע ברוסט דורך צו בויערען.

הענעלע.

מענדעלע, ער קומט! ענטפֿליה! איך וועל זוכען מיך בײַ איהם צובעפֿרײַען, נו געה!

מענדעלע.

ווערסטו אָבער האַלטען דײַן וואָרט?

הענעלע.

יאָ, אין אַ האַלבע שעה בין איך בײַ דיר, נאָר יעצט געה!

מענדעלע.

שווער מיר, זאָג מיר נאָך יעדעס וואָרט: „איך שווער בײַם אַלמעכטיגען גאָט וואָס ער לעבט אין הימעל, בײַ דעם גאָט וואָס איך האָב אַזוֹ פֿיעל מחלל־השם געווען, בײַ דעם גאָט, וואָס זײַן חתימה איז אל קנא ונוקם, אַז איך קום ביז אין אַ האַלבע שעה צוריק צו מײַן ברודער און צו מײַן אַלטען פֿאָטער אונד קראַנקער מוטער.

הענעלע.

וואָס, מײַנע מוטער לעבט?

מענדעלע.

וועה דיר ווען דו ווערסט דײַן וואָרט ברעכען, ווען דו ווערסט דײַן שבועה ניִשט נאָכקאָמען, מיט דעם דאָלך וועל איך דײַן ברוסט דורך־ברעכען, און מיט דײַן שמוציגען בלוט וועל איך די שטײַנער פֿון די גאַסען רויט שווענקען, דאָס שווער איך דיר בײַ דעם גאָט פֿון אונזערע אבות אברהם, יצחק, און יעקב, בײַ דעם גאָט וואָס זײַן צווײַטער אונטערשריפֿט איז אל רחום וחנון (אָב).

הענעלע.

אַך מײַן הערץ! (פֿאַלט. אויפֿטריט טאָמאַס, גראַף).

טאמאס.

חאַ חאַ חאַ, דאָס איזט עס עבּין פֿריינד, מען מוז דעם יודען איינמאָל איינע גוטע לעהרע צייגען (ערבליקט הענעלען) מיין גאָט ביזטו ניכט אין זאַלע צווישען די געסטע? וואָס איז געשעהען, וואַרום וויינסטו?

הענעלע.

איך האָב היר איינען אַלטען בעטלער געזעהן מיט וועלכען איך האָבע מיינע יאָהרען פֿערבראַכט אַלס קינד, אונד ער האָט געוויינט זאָ האָב איך מיט איהם מיטגעוויינט.

טאמאס.

פֿריינד גראַבאָווסקי בעגלייטע, מיינע האַנושאַ דאָרט אין זאַל צו די געסטע אונד איך בין נייגעריג דעם בעטלער צו זעהען (יצחק קומט).

הענעלע.

וועה מיר, מיין פֿאָטער!

יצחק.

הענעלע!

טאמאס.

פֿריינד גראַבאָווסקי, ברינגט זי דאָרט הין צו מיינע שוועסטער.

יצחק.

הענעלע, קינד מיינס, וואָהין געהסטו? וואָס ווילסטו טוהן? הענעלע קום צו דיין טאַטען, זעה ווי מיינע טרעהרען גיסען זיך ווי וואַסער פֿון מיינע קראַנקע אויגען.

הענעלע.

וועה מיר, פֿאָטער! (אַב).

יצחק.

הענעלע, וועה מיר מיין הענעלע! (פֿאַלט).

טאמאס.

נו, מיין שוויגער פּאַפּאַ, ווי געפֿעלט אייך דאָס? יעצט וועסטו מיך נישט מעהר שימפּפֿען און בעליידיגען זאָגאַר ווען איך זאָל דיינע טאָכטער טויזענד מאָל קושען, אַך ווי זיס איז די ראַכע! אָה דו, יוד, עס טהוט וועה ווען דאָס הערץ בריכט, קענסטו דיך דערמאָנען די' אַלע שימפּף־ווערטער, די בעליידיגונג וועלכע דו האָסט מיך אין געגענוואָרט מיינער פֿריינדע געמאַכט. ווי איין הונד האָסטו מיך פֿון דיין הויז פֿערטריבען וואָרים, וויל איך האָב מיר ערלויבט דיינע טאָכטער צו קושען, נו האָב איך מיינע ראַכע אויסגעאיבט, דיינע טאָכטער איז יעצט ביי מיר, נאַטירליך זי גלויבט אַז איך בין אין איהר שטערבליך פֿערליבט, אָבער איך ווערדע

זי נאָך איינע קורצע צייט צום שפּילצייג האַלטען דאַן יאַגע איך זי הינ־
אוים צום טייפעל! חאַ, האַ, האַ, אָה יוד! (אַב).

יצחק.

מערדער! גיב מיר צוריק מיין קינד! (וויינט).

(אויפטריט, אברהם, ברײנע, דבורה)

אברהם.

יועה מיר, בעל הבית!

יצחק.

מענשען, האָט רחמנות! מען שמד'ט מיר מיין קינד װכט אויף מיין
מענדעלע (אויפטריט מענדעלע).

מענדעלע.

(הינטער די קוליסען) פאַטער!

יצחק.

מיין קינד! רעטע מיר העגעלען!

מענדעלע.

אָה, די הערצלאָזע האָט איהר וואָרט ניט געהאַלטען, יאַ אַטוידטע
וועל איך זי פון דאָרט אַרוים ברענגען! (לויפט, טאַמאַס איהם אַנטקעגען שלאָגט
איהם, װארפט איהם פון די טרעפּ).

טאַמאַס.

(שרייט) הילפע! הילפע! (אַלע אַרוים).

העגעלע.

(לויפט) וועה מיר מיין פאָטער אונד ברודער!

מענדעלע.

(האַפּט העגעלע) פאָטער אָט האָסטו דיין קינד (שטורם).

(פאָרהאַנג).

פיערטער אַקט.

(יצחק, אברהם, אסתר, ביי אַ גאָרטען שטיבעל).

אברהם.

בעל הבית'טע, פאָלגט מיך און קעהרט אייך אום אַהיים, איהר זענט
נאָך אַזוי שוואַך און דער צו איז נאָך דאָס וועטער אַזוי שלעכט.

אסתר:

וואָס רעדסטו אברהם, איך וועל יום כפור ניט געהן צו כל נדרי? קומט, קומט.

אברהם.

איך מיין פאַר די עבירות וואָס זי בעגעהט געגען אייך, וואָלט זי בעדאַרפט צו אייך צו געהן צו כל נדרי און בעטען סלח לנו.

יצחק.

זטאנו, צורינו, סלח לנו יוצרנו.

אברהם.

אָט אַזוי זיצט ער טאָג און נאַכט פערטראַכט און קוים דערמאָנט מען איהם איהר נאָמען הענעלע, ווערט ער אויפגערעגט און שרייט אַז הענעלע איז געשטאָרבען, אַשיינעם תכלית... הענעלע געשמדט, די אַלטע אַקריפעל, דער אַלטער האַלב משוגע, מענדעלע איך קרימענאַל, ר׳ משה דער מחתן האָט אָבגעשיקט די תנאים, אוי, שען דערלעבט.

אסתר.

יאָ, שען דערלעבט, פאַראַיאָהרען יום כפור האָבען מיר זיך דאַרויף ניט גערעכט. אוי הענעלע!

יצחק.

דער מאָנט מיר ניט איהר נאָמען. זי איז טוידט, געשטאָרבען, מיר האָבען נאָר איין קינד, און דאָס איז מיין מענדעלע, קום אסתר לאָה, עס ווערט שפעט לאָמיר געהן אין שוהל אַריין.

אסתר.

עס פאַרחמאַרעט זיך אַזוי שטאַרק, דאָס וועטער איז אַזוי טריבע עס וועט באַלד געהן אגוס רעגען, געה געטרייער אברהם צוריק אין הויז פאַרמאַך די טהיר און לאָדען, און וועסט נאָך קומען אין שוהל אַריין (אסתר, יצחק אב).

אברהם.

אָט אַזוי ווערט ער אויפגערעגט אַז מען דערמאָהנט איהם איהר נאָמען נו לאָמיר געהן. (אויפטריט ברײַנע).

ברײנע.

ווער איז דאָס? אַברהם׳עניו! אַלעבען זאָל אויף דיר קומען (רײַסט זיך אויף איהם).

אברהם.

נו, וואָס זשע רײַסט איהר אײַך אויף מיר?

בריינע.

וואָס הייסט? איך בין ווייניג אַ גוט לעבען.

אברהם.

יאָ, זאָגט נאָר וואָס טוהט איהר צו כל נדרי, ווי קומט איהר פּלוציםקיין סלוצק אין אַזאַ צייט.

ב׳ריינע.

וואָס זשע? עס פרעהט דיך גאָר נישט, אברהם׳עניו וואָס דו זעהסט מיך דיין איינציג לעבען.

אברהם.

צו עס פרייט מיך? אַקלייניגקייט ווען קען איך דען דיר מעהר בעדאַרפען ווי היינט אום ערב יום כפור צו כפרות? זה חליפתי, זה כפרתי.

בריינע.

נו מאַך דיר ניט נאַריש, האָסטו געהערט אַ מעשה איך בין נישט אַליין דער בעל הבית ר׳ משה מיט דבורה׳לען זענען אויך דאָ זיי זענען צו־געפאָהרען צו דער קרעטשמע מיר וואָלטען דאָ געוועזען נאָך פריהער ווען ניט דאָס שלעכט וועטער, דו הערסט אַ מעשה ר׳ משה איז געקומען איבער בעטען דעם מחותן עס זאָל ווערען צוריק אַ שידוך מיט מענדעלע ווייל די דאָקטוירים האָבען בעהויפּטעט אַז נישט וועט דבורה׳לע געהן פון דער וועלט זי האָט שטערבליך געבענקט. נו וואָס זאָגסטו צו אַזאַ מעשה?

אברהם.

מוז מען דאָך האָבען אַ חתן, וואו האָסטו מענדעלען?

בריינע.

אַ וועהטאָג איז מיר, מענדעלע איז געשטאָרבען?... אַזאַ בחור, אַזאַ גליק, געה דו האָסט מיר פערדרעהט מיין קאָפּ, מענדעלע איז דאָך אויך דאָ מיט אונז, ר׳ משה האָט דאָך איהם בעפרייט עס האָט איהם געקאָסט אַ מחנה מיט געלד און פון דער משומדת׳טע די מעשה?...

אברהם

לאָז זי איהר מעשה אַנידער לייגען.

בריינע.

זי האָט זי שוין אַנידער געלייגט זי איז אויף סיפקע צרות דער שייגעץ האָט זי אַרויסגעוואָרפען, זי שטאַרבט פאַר הונגער אָבגעריסען און אָבגעשליסען.

אברהם.

ווי אַ משומדת פּאַסט.

ברײנע.

אָבער ער אַלײן איז אויך אויף צרות, עס האָט זיך איהם פערגלוסט אין דער קײזערליכער קאַסע צו מאַכען אַ חאַפּ און עס ערוואַרטעט איהם שײנע עטליכע יאָהר קרימענאַל, נאָר ער איז אַנטלאָפען.

אברהם.

אָה גאָטעניו! איך קען דיך נישט פאַרשטעהן, אײן מאָל ביסטו אַזוי גום ווי אַ גוטער גאָט, און אײנמאָל אַרבײטסט דו אָן אַ שטיקעל מעשה.

ברײנע.

וואָס זאָגסטו צו אַזאַ מעשה?

אברהם.

לאָז מיך לויפען זעהן מײן מענדעלע.

ברײנע.

רעכט, וואָס הערט מען מכח־אונז בײדע.

אברהם.

שוין ווידער אײן אָנטשעפעניס.

ברײנע.

האָסט דאָך געזאָגט אַז דו האָסט מיך ליעב.

אברהם.

נו ליעב, ליעב, צו פרידען?

ברײנע.

פון אַזאַ ליעב האָבען קען מען נישט האָבען קײן בויך ווײטיג.

אברהם.

נו בעקומט מען קאָפּף ווײטיג, האַרץ ווײטיג, אַ דאַגה ווײטיגען.

ברײנע.

אָט אַזוי רעד מען צו אײן געליבטע?

אברהם.

אַז איך קען נישט מאַכען די משוגענע קונצען, נאָר אַז איך ליעב אײך איז בײ מיר קײן ספק, ווײל ווען איהר רײסט אײך צו מיר פיהל איך אַז דער גיהנום ברענט אונטער מײנע פאָדעשוועס (אומאַרמט איהר).

ברײנע.

וואָס טוהסט דו אום יום־כפור?

אברהם.

יום־כפור, צו פסח, אַז מען האָט ליעב דאָס ווייב האָט מען ליעב אפילו אום פורים.

ברײנע.

וואָס־זשע ווילען מיר ווערען?

אברהם.

מאַן און ווייב.

ברײנע.

מאַן און ווייב איז איין לייב (דועט מאַן און ווייב. אָב).

(אויפטריט הענעלע אפגעריסען).

הענעלע.

ש־ש־שאַ. הערט אויף זינגען... צו רייסט די טענער פון דעם אָרגעל, אָה עס צורייסט מיר מיינע אָדערען, עס צערשמעטערט מיין מוח, שווייגט איהר מאַכט מיר וואהנזיניג. זעהט ווי דער בליטץ בעלייכטעט די גאַנצע געגענד... דער דונער קראַכט דורך די וועלדער, עס גיסט איין רעגען ווי דאָס בלוט פון מיין הערץ, אָה טאַטעניו! אָה מאַמעניו! פערשטוויסט מיך נישט פון אייך, מיר איז אַזוי שלעכט, מאַמעניו האָב אויף מיר רחמנות, קיינער וויל אויף מיר קיין רחמנות האָבען, איך האָב שוין צוויי טעג נישט געגעסען, צוויי טעג נישט געטרונקען צוויי טעג קיין שטיקעל ברויט אין מיין מויל נישט געהאַט, מען טרייבט מיר פון יודישע און קריסטליכע הייזער אַלעס פעראַכטעט מיר, אַלעס שפייט אויף מיר... אָה זיי האָבען רעכט, איך בין אַ משומדת׳טע איך בין אַזוי שוואַך... מענשען, האָט מיטלייד שענקט מיר איין שטיקעל ברויט איין טראָפּען וואַסער (אויפטריט טראַפּעליק).

טראַפעליק.

קטאָ טאַם — ווער איז דאָרט?

הענעלע.

האָט מיטלייד איין ביסעל וואַסער.

טראַפעליק.

וואָס ווילסטו? — וועה איז מיר אין אַזאַ צושטאַנד.

הענעלע.

אוי, טראַפּעליק! מיין ביטערעס ענדע!

טראַפעליק.

דאָס האָב איך פריהער געוואוסט, דאָס וואַר נאָר איינע ראַכע

וואָס ער האָט געוואָלט טהון דיין טאַטען און דו האָסט ניט פֿערשטאַנען.

הענעלע.

טראַפּעליק, איך בעט דיך, איך בין הונגעריג גיב מיר אַ שטיקעל ברויט מיט אַ ביס׳ל וואַסער.

טראַפּעליק.

געה! דו האָסט ניט פֿערדינט דו האָסט דיין טאַטענס גליק צו גרונדע געריכטעט דו ביסט אַ אויסוואורף דער נאַטור, געה און לאָז דיך אַדונער דערשלאָגען! (אב, הענעלע פּאַלט, מענדעלע, דבורה, משה, אברהם, ברינע).

מענדעלע.

קומט, קומט עס איז שוין נישט וויַיט.

אברהם.

מענדעלע, אָט דאָ וואָהנט איין אַלטער קריסט וואָס איך קען איהם לאָמיר דאָ אַריין געהן ביז דער רעגען וועט איבער געהן.

מענדעלע.

ווער ווייסט צו ער וועט ערלויבען.

אברהם.

איך קען איהם גוט ער וועט ערלויבען... וועה מיר, אַמענש ליגט און קרעכצט.

מענדעלע.

ווי! גאָט, איז דאָס מעגליך! הענעלע! הענעלע, מיין שוועסטעריל! אין וואָס פֿאַר אַ צושטאַנד!

הענעלע.

מענדעלעס שטימע! מענדעלע, איך שטאַרב האָב רחמנות איך וויל דער טאַטע מיט דער מאַמען זאָלען מיר מוחל זיין (וויינט).

מענדעלע.

אברהם לויף אין שוהל אַריין רוף דעם טאַטען מיט דער מאַמען, מחותן, דבורה׳לע, געהט רופט דעם טאַטען מיט דער מאַמען.

אברהם.

זיי זענען שוין אין שוהל, און ווער ווייסט צו דער טאַטע וועט וועלען געהן, מען האָט דאָך איַיך געשריבען ווי אַזוי ער איז.

מענדעלע.

געהט און זאָגט דעם טאַטען ער מוז קומען און אויב ער וועט

ניִשט קומעֶן באַלד אַהעֶר, ברײַנג איִך זיִ איִהם באַלד איִן שוהל (אַלעֶ אַב) ווּעה, וואָס פֿון דיִר און פֿון אונז אַלעֶ איִז געֶוואָרעֶן. קום מײַן אָרעֶם אונגליִקליִך שוועֶסטעֶריִל צוריִק און דײַן אַלטעֶ הײַמאַט (אַב. פֿעֶרוואַנדלונג, גאַס, אברהם, ברײַנעֶ).

אברהם.

בריַינדעֶל איִך בעֶט דיִך נעֶהם צונויף אַלעֶס וואָס דו האָסט און לאָמיִר לויפֿעֶן שפּאַנעֶן און שפּריִנגעֶן, אַקליַיניִגקײַט וואָס דאָ וועֶט זיִך טוהן אַז צײַט יום כפור, יום כפורט זיִך האָט זיִך אַזאַ יום כפור ניִשט אויסגעֶיוםכפורט וויִ הײַנט וועֶט זײַן בײַ אונז.

ברײַנעֶ.

צום שלימזל דאַרף הײַנט פונקט אויספֿאַלעֶן צו כל נדרי, עֶס האָט ניִט געֶקעֶנט זײַן פורים.

אברהם.

וואָס וואָלסטו געֶוועֶן געֶהאַט פֿון פורים?

ברײַנעֶ.

אַ קלײַניִגקײַט עֶרשטעֶנס וואָלסטו געֶוועֶן געֶזאָגט אַז מיִר וועֶלעֶן האָבעֶן אַ פורים אַז זײַט פורים פוריִמט זיִך האָט זיִך ניִשט אויסגעֶפוריִמט אַזאַ פורים. און עֶס וואָלט טאַקעֶ געֶוועֶן שישו ושמחה! מעֶנדעֶלעֶ מיִט דבורה׳לעֶן אײַן פּאָר צו דעֶר חופּה, העֶנעֶלעֶ צוריִק אײַן יודיִש קיִנד און טאַקעֶ זאָג נאָר מיִר בײַדעֶ וואָלטעֶן מאָרגעֶן געֶשפּאַנט צו דעֶר חופּה וויִ דיִ פֿיִרסטעֶן וויִ דיִ גראַפֿעֶן, אַך בײַ אונז אויפֿ׳ן קוזמאַרק...

אברהם.

לאָז מיִך שוין אָב מיִט דײַן קוזמאַרק, און וואָס איִז. אַז מיִר וועֶלעֶן חתונה האָבעֶן מוצאי יום כפור וועֶל איִך טאַקעֶ אויפֿעֶן פולעֶן יאָהר האָבעֶן אַ מוצה מיִט האָניִג.

ברײַנעֶ.

עֶה, יום כפור איִז מעֶן מיִעד, יעֶדעֶר איִז צובראָכעֶן אַגאַנצעֶן טאָג איִן שול, אָבעֶר אום שושן פורים איִז אַפֿאַרגניִגעֶן חתונה צו האָבעֶן.

אברהם.

בריַינדעֶל איִך בעֶט דיִך האַלט מיִך ניִשט אויף לאָז מיִך שנעֶל געֶהן, עֶס ווּעֶרט שפּעֶט איִך קעֶן נאָך אָנקומעֶן נאָך דיִ יעלות.

ברײַנעֶ.

וואָס בעֶנגסטו אַזוֹי נאָך דיִ יעלות, אַז מיִר וועֶלעֶן מיִט גאָטעֶס היִלף חתונה האָבעֶן וועֶל איִך דיִך פֿעֶרזאָרגעֶן מיִט יעלות, מיִט אַלעֶס וואָס דו וויִלסט.

אברהם.

נײן ברײַנדעלע, אַז מיר װעלען חתונה האָבען װעלען מיר האָבען אין דער הײם ששון ושמחה, מיר װעלען זיך לעבען בשמחה רבה; אגאַנצע װאָך װעלען מיר אַרבײַטען, אָבער אַז מיר װעלען דערלעבען דעם שבת קודש װעט זײַן בײַ אונז אַ שמחה, קײן מענש אין דער װעלט, אוצרות מיליאָנען קענען נישט בעצאָהלען פֿאַר דעם שבת קודש (פֿערװאַנדלונג. שוהל)

אברהם.

בעל הבית, ר׳ יצחק! אַגוטע בשורה, מענדעלע איז געקומען!

יצחק.

מײַן מענדעלע איז דאָ, נו פֿאַר װאָס קומט ער נישט אַהער צו כל נדרי.

אברהם.

נישט מענדעלע אַלײן נאָר דער מחותן ר׳ משה און די כלה דבורה׳לע און אײַער הענעלע איז...

יצחק.

אַװעק דו שונא ישראל דערמאָן נישט איהר נאָמען אין אַ מקום קדוש, איך האָב גאָר נישט קײן הענעלע, אברהם, דו אַלײן האָסט מיר געפֿיהרט צו איהר לויה... געדענקסט נישט װען איך האָב קריע געריסען איבער הענעלעס קבר, (װײנט) אברהם, מאָרגען איז מען מזכיר נשמות, מײַן הענעלע זיצט נישט צװישען די הײליגע נשמות אונטער דעם כסא הכבוד, מײַן הענעלע איז אַ דבוק זי פֿליהט אַרום אויף דעם עולם התוהו, אברהם, װאו איז מײַן מענדעלע?!

אברהם.

אָט געהט ער טאַקע! (מענדעלע, דבורה׳לע, הענעלע).

מענדעלע.

טאַטעניו זעה נאָר װער עס איז דאָ, אונזער הענעלע!

יצחק.

הענעלע געהט אַרום אויפ׳ן עולם התוהו, הענעלע האָט קײן נשמה נישט. מענדעלע, זעץ דיך שבעה 14 טאָג שבעה אונזער הענעלע איז געשטאָרבען.

מענדעלע.

טאַטעניו, הענעלע לעבט און האָט חרטה. גאָט האָט איהר שוין גענוג בעצאָהלט און אַצונד בעט זי אַז דער טאַטע זאָל איהר מוחל זײַן און דער רב זאָל איהר געבען אַ תשובה.

יצחק.

מענדעלע, פיהר ארויס די טמאה פון אונזער שוהל!

הענעלע.

טאטעניו, איך האב געזינדיגט דער שטן האט מיר פערפיהרט, מאטעניו! פערשטייס מיך נישט.

יצחק.

אוועק פון מיר דו טמאה! גערענקסט ווען דער טאטע האט פאר דיר געקניהט און געוויינט, גיב מיר אב מיין קינד דאמאלט האסטו דיין טאטען געלאזט טרעטען מיט די פיס, אוועק!

מענדעלע.

יודען! איודישע טאכטער איז געקומען בעטען א תשובה איף איהרע זינד, יודען! א בעל תשובה שטעהט פאר אייך און קלאפט זיך אין הארצען און שרייט, חטאתי. אייערע א שוועסטער שטעהט ביי אייך אין שוהל און בעט ביי איהרע ברידער רחמנות, פערשטייסט איהר ניט פון אייך נעמט איהר צוריק אין אייער בונד, נו, פאר וואס שווייגט איהר?

רב.

דיין שוועסטער איז אין חרם און קיין ערהליכער יוד טאר זיך אן איהר נישט צוריהרען.

מענדעלע.

אמת מיין שוועסטער איז א זינדיגע, נו פאסקענט איהר רבי, אז א חוטא טאר קיין תשובה נישט טוהן, וואס וויל דען אונזער גאט מעהר פון א תשובה, שטעהט דען ניט געשריבען: „במקום שבעל תשובה עומד אין צדיקים יכולים לעמוד! אז איף דעם ארט וואו דער בעל תשובה שטעהט קען דער גרעסטער צדיק נישט שטעהן איהר זיצט איינגעוויקעלט אין אייערע טליתים און בעט ביי גאט א סליחה און א מחילה איף אייערע זינד, אייך קומט און מיין שוועסטער נישט? קום אהער שוועסטער׳ל און זאג מיר נאך מיט איין אמת הע״ק. חטאנו צורנו, סלח לנו יוצרנו. (עס געשיהט)

רב.

אויב דיין תשובה קומט פון הארצען נעהמען מיר דיך צוריק צו. ר׳ יצחק זייט איהר מוחל.

יצחק.

איך בין דיר מוחל נאר זאג תהלים און בעט צו גאט אז ער זאל דיר מוחל זיין. (פאר זינגט מזמור לדוד).

ענדע

עס העלפט ניט.

I.

דאָס יודעלע איז אָרים, אומשולדיג ריין
און גרויס ביי יעדען אין די אויגען;
אין וואָס פאַר אַ לאַנד ער קומט נאָר צו געהן
מוז ער זיין איינגעבויגען,
מען יאָגט איהם, מען פּלאָגט איהם
ביי טאָג אין ביי נאַכט
און ער וויל זיין היים געפינען
ער יאָגט זיך און שלאָגט זיך
און זיכט נאָר דאָס רעכט ביי די פעלקער צו געפינען.
אָבער עס העלפּט ניט און מען דאַרף ניט
די אַלע צרות וואָס דאָס יודיל האָט
טרעהרען ניצט ניט, וויינען שיצט ניט
נון בלייבזשע יודעל ביי דיין אַלטען גאָט

II.

דער מאַנט אייך נאָר יודעלעס צרות פון אַמאָל
וואָס ער האָט אין שפאַניען געהאַט
און דאָך איז עס געבליבען דאָס שעניע פאָלק ישראל
און זיך נישט איבער געגעבען צו דער שמאַד
דער קאָפּ פערדרעהט מיט צרות און לייד
אָהן רחמנות זיין קאָפּ צוריבען
געשענדעט איהם, פערברענט איהם
און דאָך איז ער ביי זיין אמונה געבליבען
אָבער עס העלפּט ניט א. ז. וו.

III.

און היינט אויך ווי מען גיט אַ בליק
דער יודעלע מיינט אַז מען האָט איהם ליעב
אָט דאָ מיינט ער האָט ער געפינען זיין גליק
דאָס איז שוין זיין היים זיין שטיב.
ער מישט זיך און קישט זיך
מיט זיינע שונאים פנים אל פנים
אַסימילירט זיך און פערשמירט זיך
און וויל נאָך אַז זיי זאָלען ווערען זיינע מחותנים
אָבער עס העלפּט ניט א. ז. וו.

ווייל מאַן און ווייב.

I.

ווען גאָט האָט נאָר געמאַכט די וועלט האָבען אַלע חיות אָנגעקוועלט
נאָר אָדם איז ניט געווען צופֿרידען אומעדיג איז ער געוועןֿ,
קרעכצענדיג פֿלעגט ער אַרום געהן.
עס האָט יעדער געפֿרעגט וואָס איהם פֿעהלט,
וואָס· גאָט האָט איהם צוגעבראַכט,
האָט איהם פֿריילוך נישט געמאַכט
געפֿריבט האָט גאָט נאָר איינס אויף טשיקאַווע
פֿון זיין זייט אַרויס געחאַפּט
און איינס צוויי דריי צונייפֿגעקלאַפּט
און איהם געבראַכט אַ שיין געזונד שטיק, חוה.
ווען אָדם האָט נאָר היה׳ן דערזעהען
האָט ער אויסגעגלאָצט אַ פּאָר אויגען מיט ציין
ער איז גאָר איין אַנדער מענש געוואָרען (2 מאָהל)
ברענגע: ווייסט דו פֿאַר וואָס?
אַברהם: זאָג מיר פֿאַר וואָס?
ביידע: ווייל מאַן און ווייב איז דאָך נאָר איין לייב
אַזוי האָט גאָט אָנגעשריבען און אַזוי איז געבליבען
אַז מאַן און ווייב איז איין לייב.

II.

און דוד המלך פֿון ישראל איז געווען אַ העלד אַמאָל,
אַקריג פֿלעגט ער קיין מאָל נישט פֿערלירען
געוואָרען איז ער שוואַך און אַלט, מיט אַ צעבראָכען געשטאַלט.
קיין דאָקטאָר האָט איהם ניט געקענט קורירען
פֿערפֿרוירען איז ער שיער פֿאַר קעלט,
געמיינט אַז ער געהט פֿון דער וועלט.
געבראַכט האָט מען איהם אויף אַ טשיקאַווע
– פֿאַר דעם מלך פֿאַר וואָס ניט –
פֿון 17 יאָהר אַשיינע חוה.
ווען דער אַלטער האָט נאָר חוה׳ן דער זעהען,
האָט ער אויסגעגלאָצט אַפּאָר אויגען מיט ציין
תיכף האָט ער זיין קרענק פֿערלוירען
ער איז איין אַנדער מענטש געוואָרען
ווייסטו פֿאַר וואָס... (ביז ענדע)